

Тијана И. БАЛЕК*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за славистику

ОДНОС ГЛАГОЛА ДРЖАТИ (СЕ) И ЊЕГОВИХ ГРАМАТИЧКИХ ДЕРИВАТА У СВЕТЛУ ВИДСКЕ КОРЕЛАТИВНОСТИ**

Апстракт: Савремено профилисана аспектолошка истраживања, особито она у домену категорије глаголског вида формализоване као бинарна опозиција, све су више оријентисана на емпиријску проверу њене бинарне природе. Овај рад такође поседује такву оријентацију, прецизније на примеру глагола *држати*, његове рефлексивне форме *држати се* те у консултованим речницима регистрованих граматичких изведеница настојимо да покажемо да је категорија глаголског вида комплекснији систем од бинарног, тј. да постоји низ типолошких граматичких структура којима се категорија вида, својствена сваком глаголу, може формализовати.

Кључне речи: видска корелативност, глагол *држати* (*се*), глаголи без видског парњака, двовидски глаголи, семантичка структура, српски језик.

Рад је посвећен анализи видских карактеристика полисемантичког глагола без префикса *држати* у српском језику, те његовој варијантној рефлексивној форми *држати се*, односу са њиховим граматичким дериватима, описивању аномалија у њиховој видској парадигми, те евентуалној видској кореспонденцији коју успостављају. Дакле, поред мотивних глагола (без префикса), анализа такође обухвата регистроване граматичке деривате наведених лексема (како рефлексивне тако и нерелективне) ексцерпираних из релевантних речника на српском језику – реч је првенствено о речницима Матице српске: шестотомном (даље РМС) и једнотомном (даље РСЈ).

Наиме, анализирана група лексема састављена је од глагола који су врло продуктивни у погледу морфемског састава, будући да дистрибуција идентификованих префикса износи 10, а реч је о следећим: *са-* (*садржавати*), *ири-* (*иридржавати* (*се*) – *иридржати* (*се*)), *ири-* (*иридржати* (*се*)), *до-* (*додржати* (*се*)), *у-* (*удржати*),

* Доктор наука – филолошке науке; асистент; tijana.balek@ff.uns.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања (бр. 178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Одређени сегменти овога рада су усмено презентовани (под насловом „Анализа видске корелативности глагола држати (се) / држати (се) и њихових граматичких деривата”) 20. новембра 2021. године, на онлајн конференцији Језици и културе у времену и простору 10.

за- (*задржаићи (се) – задржаваићи (се)*), из- (*издржаваићи (се) – издржаићи (се)*), њо- (*њодржаваићи (се) – њодржаићи (се)*), о- (*одржаваићи (се) – одржаићи (се)*) и уз- (*уздржаваићи (се) – уздржаићи (се)*).

У раду се примењује видска типологија представљена у истраживању Балек (2021а), која обухвата следеће групе: (1) глаголи без видског парњака супротне граматичке, тј. видске, садржине, који се деле на глаголе без видског кореспондента свршеног вида (*imperfectiva tantum*) односно несвршеног вида¹ (*perfectiva tantum*), (2) глаголи са видским парњаком и (3) глаголи код којих су присутна диференцијална својства у односу на регистровани кореспондент.² Иако глагол који чини окосницу анализе, *држаићи (се)*, припада класи глагола који немају парњак СВ, дата скупина је најмање присутна у оперативном корпусу. Ипак, будући да је глагол *држаићи (се)* у центру посматраног ланца, подробно ће бити сагледане његове граматичке карактеристике. Дакле, истраживање је оријентисано на појаве „аномалија” у конкретном аспектолошком микросистему (односно на случајеве одступања од граматичке формализације глаголског вида као двочлане опозиције НСВ – СВ), а запажено је да највише представника поседује класа глагола који образују видске парњаке, међутим, не са мотивним глаголима већ са својим префиксираним варијантама.

1. Граматичке особине глагола *држаићи*. Нерефлективни глагол *држаићи* одликује се веома развијеном семантичком структуром. Наиме, према подацима из РМС (1967/1: 777–778), поседује 15 значења са неколико подзначања: (1) ‘ухватити кога или што и не испуштати’, (2) ‘служити као ослонац, потпора; придржавати, одржавати’, (3) ‘приморавати кога или што да остане на једном месту, не пуштати да се креће; силом или против воље задржавати’, (4) ‘чинити да ко или што буде, да остане у каквом стању, положају, ситуацији’, (5) ‘смештати, остављати што; чувати, одржавати’, (6) ‘имати у власти, поседовати’, (7) ‘имати кога код себе дајући му храну, стан и др. што му треба за живот, издржавати кога’, (8) ‘опходити се према коме, поступати с ким добро или зло’, (9) ‘садржавати, зашремати’, (10) ‘ценити’, (11) ‘ценити, сматрати’, (12) ‘мислити, веровати’, (13) ‘у вези с именицом као допуном има значење глагола изведеног од такве именице’³, (14) ‘кретати се, управљати се у одређеном правцу, не одвајати се од чега’, (15) а. ‘(о времену) трајати, не пролазити’, б. ‘(о простору) пружати се’⁴.

Како се може запазити, овај глагол свој богат семантички опсег реализује махом у сфери стативности, каузиране промене положаја и посесије, која је посебно истакнута у РСЈ у својству семантичке компоненте. Наиме, у зависности од

1 Даље користимо општеприхваћене скраћенице СВ и НСВ.

2 О датој проблематици в. нпр. и следеће библиографске јединице: Ђуровић 2017; Ђуровић–Спасојевић 2014; Клајн 2005, 2011; Маслов 1948; Петрухина 2009; Спасојевић 2017; Шелякин 2008.

3 Имајући у виду да је у наведеном случају глагол *држаићи* непунозначан те да је именица носилац значења, није увек могућа замена с пунозначним глаголом насталим од одговарајуће именице, нпр. у случају израза *држаићи дијеићу* [**дијеићисаићи, *дијеићираићи* и сл.], будући да је аналогон *мршавићи*. Уколико се пак глагол *држаићи* и одговарајућа именица у функцији лексичке (објектске) допуне реализују у односној реченици, могу имати функционалну вредност начинског адвербијала (са којим се могу заменити): *Девојке њирче једна за другом [...] кораком који савршено држи ријам* [→ савршено ритмично – Т. Б.] (Петровић).

4 Наведени лексикографски опис је незнатно модификован (сажет). С друге стране, РСЈ (2011: 306–307) даје нешто мање значења овог глагола – укупно 12 за нерефлективну и 8 за рефлексивну варијанту.

значања именице на позицији лексичке допуне глагола *држати*⁵, посесија се шири на управљање – нпр. *држати књижару, њродавницу, кафану* и сл.: *На ћошку је њице-рија коју држе моје комишије; Пре короне држала је фризерски салон, али ћа је у међувремену зајворила* (примери наши).

Међутим, ако именица спада у ред лексема којима се означавају производи предвиђени за трговање, онда такви спојеви (уп. даље (не) *држати слана њецива/колаче* и *не држати ексере*) не денотирају само физичко присуство/одсуство датих ентитета у конкретном простору, већ и могућност њихове продаје: *Не држимо слана њецива, само колаче* [у посластичарници]; *Не можете у њрехрамбеној њродавници кућиии ексере, не држе их* (примери наши). Дакле, управљање је, насупротив посесији, више оријентисано на активност лица-управљача, док се посесијом констатује припадност или пак карактеристично присуство одређених ентитета (у дефинисаном простору), односно особине. Уп. нпр.: *Московска кројачица, сви је волимо збо њене неисцрпне фанџазије, држала је кројачки салон и измислила сџрашно смешну сџвар...* (КССЈ) vs. [Старица] *држи на њрима масу џри-џриа и враџбина* (Петровић).

Осим тога, глагол *држати* остварује се у интра- и интерперсоналном евалуативном домену, када се може заменити својим контекстуалним синонимима *веровати, мислити, смаџрати, ценити* и сл. У таквој употреби глагол *држати*, сматра А. Цолић Јовановић, близак је семикопулативним глаголима и захтева појаву одговарајућег лексичког језгра формализованог конструкцијом за + акузатив, слободним инструменталом или поредбеном конструкцијом⁶ (Цолић Јовановић 2017: 168). Према нашим запажањима, у наведеном значењу глагол *држати* може имати и сентенцијалну допуну: *Зајшо ишио не држим* [не сматрам – Т. Б.] *да се дикџаџуром може доћи до уједињења* (Тодоровић); *А био је џу један већ давно објешен, џа џа нијесу хџјели скидаџи с вјешала, јер су држали* [веровали, мислили – Т. Б.] *да је велико крив...* (Ђурић); *Наши народ држи* [верује, сматра, мисли – Т. Б.] *да је вила некакво надземаљско сџворење* (Кнежевић).

Према је значење кретања такође својствено овом глаголу, у савременом језику његова реализација није честа и обично су у контексту присутни адвербијали којима се детерминише правац, нпр.: [...] *кад џрођеш оне враџнице, држи десно, џа ћеш доћи уџраво у њихов џрад...* (Ђурић); [...] *не дај овцама на вољу куд оне хоће, неџо држи куда џи хоћеш* (Ђурић).

Специфични контекстуални услови неопходни су и када је реч о семантици трајања и простора. Наиме, у првом наведеном случају најчешће се ради о неживом ентитету (природној појави, болести, временској непогоди и др.) на позицији субјекта, а неретко су присутни и прилози-квантификатори попут *дуго* или *још*. Будући да се ради о глаголу без видског кореспондента СВ, дужина трајања је неодређена (другим речима, не предвиђа се завршетак активности⁷). Када је пак реч

5 Ипак, важну улогу игра и то да ли је реч о градивној (нпр. *млеко, вино, брашно* итд.) или пак о именици којом се означавају објекти односно предели у којима се врши каква производња (*иекра, воћњак*), тј. о називима животиња и сл.

6 Истоветан коментар Цолић Јовановић даје и за рефлексивни глагол *држати се* (2017: 172).

7 На основу датих грамаћичких карактеристика, укључујући и горе поменути (семантичко-синтаксичку) непунозначност глагола *држати*, закључујемо да поседује особине на основу којих се може уврстити у ред универзално интра терминалних глагола – какви су, нпр., модални *хџџети, желџети, волеџи* (в. више код Балек 2021б)

о просторној димензији, у доступним примерима забележено је њено лексичко маркирање: [...] *од њобезде у њему осџаје само нека измрвљена љустџош која дуџо држи* (Велмар-Јанковић); *Још држи љмица* [...] *не видим им лице; Мраз држи, љод нашим ноџама шкриџи снијеџ; Па се све зове једно село, докле љод њеџова земља држи* (РМС 1967/1: 778).

1.1. У прагматичком погледу глагол *држџџи* је прилично развијен, што се очитује на основу његове спојивости са различитим речима, синтагмама или пак предлошко-надежним конструкцијама, као и у фразеолошкој грађи⁸, уз релативно стабилан лексички састав датих спојева.

Наиме, анализирани глагол употребљава се у различитим сферама, међу којима се својом продуктивношћу посебно истиче (1) конверзија подређеног (објекат) и надређеног положаја (субјекат) ентитета (најчешће живо / +/), где се „ширина слободне зоне” коју подређени поседује манифестује различитим месним конструкцијама са предлозима *на, љод, у, за* и др.: *држџџи* кога *на узди, држџџи* кога *љод љаџучом, држџџи* кога *у својој власџи / у шаху / у својим шайама / у џеџу; држџџи* кога *на ланцу, држџџи* кога *на оку (љод оком), држџџи* кога *за враџ / љушу, држџџи* некоме *муда у љроџеџу*. Фразеологизам који се такође односи на контролisaње (ситуације, посредно и поједин(а)ца) јесте *држџџи (све) конџе у рукама*. С друге стране, значење локације на метафоричком плану, изражено конструкцијом са повратном заменицом за сва лица *себе* и предлогом *у (држџџи у себе)*, поседује значење *криџи, љаџџи*.

Ипак, у фразеолошкој грађи се могу уочити и другачије семантичке сфере, од којих је већина оријентисана на интерперсоналне релације, када се подразумева активно учешће субјекта у одређеној активности: (2) бранити, заступати кога – *држџџи* нечију *сџрану*; (3) саучествовати у нечему – *држџџи* некоме *свеђу*⁹; (4) предводити – *држџџи* *засџаву*; (5) бринути се о некоме – *држџџи* некога *у љави, држџџи* као *јаје (мало воде) на глану*; (6) лишити слободе – *држџџи* *љод кључем*; (7) желети успех – *држџџи* *љалчеве*; (8) критиковати – *држџџи* *коме лекџију*.

Посматрани глагол саставни је елемент и фразеологизама у којима се даје (стална) квалификација субјекта према различитим параметрима (било физичким, или пак, чешће, карактерним), чији се семантички модел може сажето представити као ‘бити X (какав)’: бити савремен – *држџџи* *корак са временом*; бити од речи, поуздан – *држџџи* *веру, држџџи* *задаџу реч*; бити суздржан (од сукоба, говорења) – *држџџи* *баруџ на сувом, држџџи* *језик за зубима*; бити лицемеран – *држџџи* *фиџу у џеџу*; бити нервозан (предикат је обавезно негиран) – *не држи* некога *месџо*; бити горд, поносан – *држџџи* *љаву високо*. Поред тога, глагол *држџџи* присутан је и у фразеологизму са егзистенцијалним значењем: *земља још некоџа држи*.

1.1.1. Будући да нерелексивни глагол *држџџи* представља доминанту анализиране скупине глагола, решили смо да путем анонимне анкете¹⁰ додатно проверимо

8 Експертирана је највећим делом из Оташевић (2008).

9 У савременом језику махом се има у виду љубавна конотација, али није одувек тако било.

10 Анкета је сироведена у мају 2022. године. Испитаницима је дато упутство да напишу најмање 3 а највише 5 појмова којих се прво сете на помен речи ‘држати’. Свим учесницима анкете срдечно захваљујем на издвојеном времену и помоћи у истраживању.

његов валенцијски потенцијал односно да у неутралним околностима установимо његову типичну спојивост са различитим типовима именица у савременом језику. Наиме, показало се да говорници дати глагол најчешће повезују са вербалном активносту, те највише одговора укључује апстрактну именицу *јовор*¹¹. Према заступљености одмах након ње налази се соматизам *рука*¹², при чему морамо нагласити да није јасно ради ли се о држању сопствене руке у одговарајућем положају или пак о афективном значењу, када се има у виду емпатија, пружање подршке, односно исказивање наклоности (недоумица произилази из чињенице да један одговор експлицитно садржи синтагму *за руку*). Често је навођена и именица *оловка*, док се именица *час* двапут региструје као асоцијација на глагол *држати*.

Остали добијени одговори реализују се са фреквенцијом један¹³, а односе се на период током којег се изводи настава (*предавање*); поседовање конкретнoг или апстрактног ентитета, када се глагол *држати* употребљава у значењу 'бити власник чега, имати што' (*држати локал, држати власи/моћ*); физички обухватити нешто прстима и ставити га изнад тла или одређене површине (*држати њаиир/чашу/телефон, држати бебу/геије/меду*). Говорници значење датог глагола повезују и са сфером узгоја, бриге о животињама и биљкама (*држати краве, тилиће, свиње, цвеће*), као и са простором – такође у погледу старања о њему (*држати имање*¹⁴). Специфична је појава заменице *себе* и именице *морал* уз глагол *држати*, што се, према нашем мишљењу, може протумачити као 'бодрити (се), храбрити (се)' јер ови спојеви не показују довољно јасно своје значење. С друге стране, именица *распојање* у вези је са препорукама о понашању (превентивним мерама) током пандемије изазване коронавирусом.

1.2. Рефлективна варијанта *држати се* поседује 8 значења¹⁵: (1) месно, када допуна у генитиву означава циљни објекат 'стајати близу чега, придржавати се чега'; (2) дефанзивно 'не предавати се, чувати положај'; (3) 'имати одређен правац у раду, поступцима'; (4) 'кретати се у одређеном правцу, не одвајајући се од чега'; (5) 'бити у снази, у добром стању здравља'; (6) 'не кварити се, остајати свеж (о храни)'; (7) 'владати се, опходити се' и (8) 'сматрати се, ценити се'. Дакле, одређене семантичке сфере својствене су искључиво рефлексивној варијанти: дефанзивност – *Држи се на њим положејима до њоследњеј човека* (Јаковљевић, књ. 2), здравствено стање (често се у разговорном језику може чути као одговор на питање *Како си? – Ево, држим се*) и намирнице (дата сфера употребе је застарела, што закључујемо на основу одсуства примера у прегледаним изворима, укључујући и речнике).

1.2.1. Спецификовање грамаћичких глаголских категорија, тј. присуство обележја рефлексивности и реципрочности, формално изражених морфемом *се*,

11 Ј. Ајдановић и Ј. Дражић за овакав тип споја (*држати јовор*, али и *држати предавање, час, вежбе* и др.) наводе да упућује на догађаје који подразумевају: вршиоца радње који јавно излаже едукативни садржај; адресата, оличеног у групи, који прима и усваја те садржаје; ситуацију јасне временске и просторне структуре којом управља агенс (Ајдановић, Дражић 2010: 329).

12 Соматизам *јрсти* се такође среће, али са фреквенцијом 1.

13 Укључујући фразеологизме *држати судбину* [у рукама], *држати у шаци/јод контиролом, држати свећу*.

14 Уп. такође *одржавати* [имање], као и *држати ред* [на имању – Т. Б.].

15 Иако се и у РСМ (1967/1) и у РСЈ (2011) наводе исти број значења, детаљнији опис семантичке структуре овога глагола дат је у РСЈ (2011).

на извештан начин сужава употребну вредност овог глагола, о чему сведочи знатно мањи број устаљених израза са датим обликом. Међутим, домени који се на основу фразеолошке грађе могу издвојити у општем смислу тичу се физичких стања или особина, односно описа људског карактера. У прву групу сврставамо умор (*једва се држати на нојама*) и усиљено усправно држање (*држи се као да је бандеру/мейлу љројушао*).

Друга група односи се на (1) надменост (*држати се као мали цар*), (2) суздржаност (*држати се по сирани/далеко/јодаље*), (3) снебивљивост, укоченост (*држати се као влашка/сеоска млада, држати се као дрвена Марија*), (4) непопустљивост¹⁶ (*држати се чега/кога као њијан њлоја*), (5) повлађивање (*држати се чије глаке*), (6) беспомоћност (*држати се зубима за вејар*), (7) покуњеност (*држати се као њокисли врабац*), (8) покоровање мушкарца жени – најчешће мајци или супрузи (*држати се сукње*), (9) немоћ или, ако се односи на апстрактан појам, непоузданост (*држати се на њиненим/сѡакленим нојама*).

Материјал показује да се глагол *држати се* у свим наведеним фразеологизмима реализује са негативном конотацијом, а на такав начин се може посматрати и *држати се на цени*, који има значење ‘уважавати себе’ али уз (негативну) импликацију претераности; док се у изразу *држати се добро / лоше* процена стања субјекта модификује у зависности од употребљеног прилога.

2. Регистровани глаголи без видског парњака НСВ су *јродржати се, додржати се* и *удржати се*. Прва два наведена глагола своја значења везују за димензију времена, док за *удржати се* такође можемо рећи да поседује временско значење иако је оно теже уочљиво у односу на претходно наведене.

2.1. Наиме, *јродржати се*, који се обавезно јавља са морфемом *се*, припада пердуративима, чија је одлика неодређени временски интервал денотиране глаголске семантике¹⁷, који се дефинише на нивоу реченице. Уп. детерминатор *до јесени* у примеру: [...] *осим њоја ми ћемо имаѡи зјоднији њоложај и бранићемо се из ојкоја, док они као најадачи морају јуришаѡи оѡворених ѡрсију. Тако ћемо се ваља јродржати до јесени...* (Тодоровић). У савременом језику дати глагол није продуктиван (у РСЈ (2011) није регистрован), док се у КССЈ и на интернету (што у новинским текстовима, што у коментарима читалаца) наилази на погрешну употребу глагола *јродржати се*, када се он користи уместо *јодржати се* и *јродужавати се*.

2.2. Глагол *додржати се* и рефлексивна варијанта *додржати се* такође су описани само у РМС (1967/1: 713): ‘држати до потребног тренутка’ односно ‘сачувати се, одржати се до одређеног времена’. Премда се на основу префикса *до-* и лексикографске одреднице може закључити да глагол *додржати се* припада комплетивима, на основу доступних примера из КССЈ запажамо да се употребна вредност ове лексеме везује за глагол *одржати се* или *јодржати се*, уп.: *Сѡвориѡи својој жени живој у елеѡаницији и доѡаѡсѡиву, додржати се* [подржати – Т. Б.] *својом снажном мишицом амѡицију њеној браѡа...; на силу њоузимали ѡошѡо - зашѡо, и у Херцејовини још се само јдекоји*

16 Најчешће у погрешним ставовима или се пак односи на веровање погрешним људима.

17 Експлицитно присутан и у речничкој дефиницији: ‘одржати се неко време’ (РМС 1973/5: 158). О потенцијалу префикса *јро-* да изрази временску квантификацију и глаголима без видског парњака в. Балек 2018а.

налазе, који су њо коју кућу додржали [одржали – Т. Б.] којекако (КССЈ). Ипак, пример наведен у РМС допушта да се додржаи сврста у компетиве (*Благо брацу кад си њако верна, кад си брацу коња додржала* – РМС (1967/1: 713)), премда, према нашем мишљењу, постоје знатне разлике између компетива којима се денотира конкретна активност (са могућношћу фазне „парцелације”) – попут *доисаи, допради, дојећи* итд. – у односу на додржаи, који због широког дијапазона значења мотивног глагола држаи залази и у апстрактне сфере, па се његова компетивност односи искључиво на временски аспект (а не процесуални као код горе наведених глагола).

2.3. С друге стране, глагол *удржаи* је истоветно дефинисан у оба консултo-вана речника: ‘одржати, очувати, сачувати’ (РМС 1976/6: 433; РСЈ 2011: 1347). Временско значење овога глагола реализује се кроз својство трајања, реализације током дужег временског периода. Уп. у примеру који следи временски детерминатор *дванаест дана: Удрже ме они љубезни људи дванаест дана и ниошић не даду њоћи...* (Обрадовић). Сматрамо да *удржаи*, на основу наведеног примера, има и следеће значење: ‘задржати кога код себе противно његовој намери’.

3. Подаци из консултованих речника показују да се међу грађом налази и глагол код којег је немогуће одредити видску припадност ван контекста. Реч је о дво-видском¹⁸ *садржаи* чије је значење, према РСЈ (2011: 1161), ‘имати у себи, обухватити, обухватати’, док се у РМС (1973/5: 608) наводи и ‘одржати’. Међутим, оба извора бележе и облик са суфиксом *-ва-*, *садржавали*, који је оквалификован као несвршени и учестали према *садржаи*.

Иако се у систему налази дериват добијен једним од типичних суфикса за образовање имперфективних глагола (*-ва-*), сматрамо да у конкретном случају не може бити речи о започетом процесу видске диференцијације двовидског глагола (у СВ) из неколико разлога. Прво, у КССЈ глагол *садржавали* присутан је са фреквенцијом 384 (док је заступљеност глагола *садржаи* немерљиво већа и износи 15130), а дистрибуција глаголских облика у 100 прегледаних примера је следећа: доминира прошло време, и то облици јединине, с обзиром на то да се форме мушког рода појављују 28 пута (*садржавао*), женског 23 (*садржавала*), а средњег 10 (*садржавало*). Када је пак реч о множини, бројнији су облици женског рода (фреквенција 7; *садржавале*) од облика мушког / средњег рода, који се појављују само у 2 случаја (*садржавали*). Инфинитив је регистрован у 21 примеру, док је фреквенција осталих облика незнатна: будуће време 4 (у 3. лицу јединине), глаголски прилог садашњи 2, као и имперфекат (2. лице јединине и 3. лице множине), док се пасивни партицип средњег рода региструје једном.

Друго, према нашем мишљењу, замена личних облика глагола *садржавали* глаголом *садржаи* могућа је без штете по значење ситуације: *У њом смислу договорено је да нова влада објави декларацију која ће садржавали [садржати] основна начела демократских слобода и гаранције за њихово сировођење; [...] али саун, мада је садржавао [садржао] у себи ороман проценат масноће, није ни помишљао да се њени...; Теље које су украшавале полицу садржавале [садржале] су све врсте миришљавих чајева, као да сваки тренућак дана има свој мирис њеја* (КССЈ). Сходно томе, закључујемо да

18 Више о овој групи глагола в. у дисертацији М. Спасојевић (Спасојевић 2015), што је уједно најобимнија студија посвећена двовидским глаголима на материјалу српског језика.

облик *садржавати* функционише као (имперфективна) варијанта двовидског глагола *садржати*, а не као његов видски кореспондент НСВ.

4. Одступање у односу на формално присутни кореспондент регистрован у систему запажено је код рефлексивних глагола *подржати се* и *придржавати се*. Наиме, последњи глагол некорелативност са формалним парњаком развија услед специфичне лексичке спојивости: *придржавати се* за разлику од *придржати се* поседује апстрактне допуне које представљају резултате мисаоних активности типа *мишљење, план, сјава, идеја* итд. Дакле, *придржавати се* није кореспондент *придржати се* у апстрактном значењу '2. ићи за ким, угледати се на кога' и '3. деловати или поступати у складу с чим' (РМС 1973/5: 50): *Боље је придржавати се пројисаној рецетији него правити којекакве експерименте; Ја сам поставила себи план, и ако будем у сјању да ја се придржавам, онда ће моја осећања бити под мојом влашћу...* (КССЈ).

С друге стране, *придржати се* односи се искључиво на физички домен, тј. физичку близину субјекта и неког предмета или особе у циљу спречавања пада, и у датом значењу *придржати се* и *придржавати се* јесу видски парњаци: *Ленин се придржао [придржавао] за зид и појигао полед према огромним сјајуама пирамида; Ако не можете да одржите равнотежу приликом подизања ноге можете се придржати [придржавати] за наслон столице* (КССЈ).

Глагол *подржати се* (насупротив рефлексивном и реципрочном глаголу *подржавати се*) функционише као пердуратив, који се одликује неодређеном временском квантификацијом: 'провести неко време држећи, чувајући какав положај, одржати се' (РМС 1971/4: 575). Примери доступни у КССЈ се не односе на дато значење.

5. Типолошки најпродуктивнију класу чине видски кореспонденти, а састављена је од шест представника: *задржавати (се) – задржати (се), издржавати (се) – издржати (се), подржавати – подржати, придржавати – придржати, одржавати (се) – одржати (се) и уздржавати (се) – уздржати (се)*. Сваки од наведених видских парњака не представља видски кореспондент полазном глаголу *држати (се)*, с обзиром на спецификовано значење.

Међутим, када се сагледа семантичка структура и валенцијски потенцијал ових (формалних) парњака, могуће је издвојити одређене идиоматизоване структуре за које је карактеристично појављивање или глагола СВ или НСВ, али не и њихово алтернирање. Такав је спој *одржавати се на води* којим се, помоћу глагола *одржавати се* и конструкције *на + локатив*, описује специфичан начин боравка особе на воденој површини – плутање са широко раширеним ногама и рукама. Речник не бележи дати спој, али је наведени конструкциони модел присутан и са глаголом СВ *држати се* у значењу 'успешно савладати тешкоће, снаћи се', као и 'задржати своје важење (о законским одлукама)'. Дакле, наведени случајеви такође представљају одступање од формално присутног видског кореспондента. Пошто је реч о идиоматизованим спојевима чији је састав стабилан¹⁹, глаголи

19 Уп. и израз *Ђаво ја однео!*, где се такође јавља искључиво глагол СВ *однећи*, не постоји израз са глаголом НСВ *односити* (**Ђаво ја односио!*). Дати спојеви са „закључаном“, „фиксираном“ граматичком глаголском формом биће предмет будућих испитивања.

у оквиру оваквих и сличних структура налазе се на прелазу од глагола са видским парњаком ка глаголима без видског кореспондента.

б. На основу приказаног односа мотивног глагола без префикса *држати* и његове рефлексивне форме *држати се* запажа се начин функционисања и однос са грамаћичким дериватима многих глагола у српском језику²⁰ (в. рад Ђуровић (2017) о глаголу *важити*). Наиме, циљ је било указивање на чињеницу да је однос између основног глагола без префикса и глагола са датим типом форман(а)та далеко сложенији него што се наводи у грамаћичким приручницима, те да префиксација и перфективизација не значе нужно и видску корелацију двају глагола супротних видских вредности, како се често сматра.

Ексерпција материјала је показала да је основни глагол без парњака СВ *држати* (се), чија су валенцијска својства додатно проверена у неутралном контексту помоћу анкете, у центру врло продуктивног творбеног ланца, а анализом грађе закључили смо да и сами деривати испољавају специфичности у погледу видске типологије будући да се, поред видских парњака (попут *задржавати* (се) – *задржати* (се), *издржавати* (се) – *издржати* (се) и др.), у грађи појављују и глаголи без видских кореспондената (нпр. *удржати*, *иодржати* (се) и др.).

Поред тога, показано је да упркос имперфективизацији двовидског глагола *садржати* суфиксом *-ва-*, није дошло до диференцијације видских значења датог двовидског глагола (тј. до преласка у грамаћичко значење СВ), односно да глагол *садржавати* не треба, према тренутним показатељима, посматрати као видски парњак глагола *садржати*.

Имајући на уму да су идентификоване и идиоматизоване структуре за које је карактеристично појављивање глагола у одређеном грамаћичком видском значењу (или СВ или НСВ), овим истраживањем је још једном потврђено да су семантичка структура, валенцијски потенцијал, типови лексичких допуна глагола и њихова грамаћичка формализација важни елементи дефинисања двеју глаголских лексема у својству видских парњака у савременим аспектолошким истраживањима.

ИЗВОРИ

- Велмар-Јанковић: Светлана Велмар-Јанковић. *Дорћол*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]
- Ђурић: Војислав Ђурић. *Анџолоија народних њришоведака*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]
- Јаковљевић, књ. 2: Стеван Јаковљевић. *Српска њрилоија. Књиа друа*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]
- Кнежевић: Миливоје В. Кнежевић. *Анџолоија народних умошворина*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]

20 На што је указано и у контрастивним истраживањима (в. нпр. Балек 2018б, 2021в), у којима су испитивани руски глагол *ненавидеть* (*груј друа*) и *мрзеть* (се), тј. *љубити* и одређени српски еквиваленти. Установљено је да бројност сваке од издвојених типолошких група варира. Када раније добијене резултате упоредимо са овде презентованима, закључујемо да је сваки микросистем (организован око одговарајућег глагола без префикса) индивидуалан у погледу како броја видских типолошких група тако и њихових конституената.

- КССЈ: Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду. <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/login.php>> [04. 05. 2022]
- Обрадовић: Доситеј Обрадовић. *Животи и њриљученија*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]
- Оташевић 2008: Ђорђе Оташевић. *Мали српски фразеолошки речник*. Београд: Алма.
- Петровић: Растко Петровић. *Африка*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]
- РМС (1967–1976): Михаило Стевановић. *Речник српскохрватској књижевној језика*. Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица хрватска.
- РСЈ (2011): Мирослав Николић (ур.). *Речник српској језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Тодоровић: Пера Тодоровић. *Дневник једној добровољца*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx>> [27. 01. 2018]

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдановић, Дражић 2010: Јелена Ајдановић, Јасмина Дражић. „Колокације с глаголима (*о*)*гр-жа(ва)ћи* као операторима“. *Годишњак Филозофској факултету у Новом Саду*, књ. 35, св. 2, 325–334.
- Балек 2018а: Тијана Балек. „Аспектуални маркери у руском и српском језику: префикси *њри-* и *њро-* у функцији временске квантификације радње“. *Четврти међународни интердисциплинарни скип младих научника друштвених и хуманистичких наука CONTEXTS. Zbornik radova*. Ур. Zoran Raunović–Željko Milanović. Novi Sad: Filozofski fakultet, 55–67.
- Балек 2018б: Тијана Балек. „Базични глаголи емоционалних односа с негативним денотативним значењем у руском и српском језику (*ненавидеџь : мрзеџи; ненавидеџь груј друја : мрзеџи се*)“. *Филолој*, 18, 233–253.
- Балек 2021а: Тијана Балек. *Дефектност видске њпарадигме у руском и српском језику*. Докторски рад. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Балек 2021б: Тијана Балек. „Нека запажања о интрагерминалности у контексту на материјалу српског језика“. *Наш језик*, књ. 52, св. 2, 25–37.
- Балек 2021в: Тијана Балек. „Граматицки деривати глагола *љубиџь* у контексту видске (не)парности и валентности (са кратким освртом на еквиваленте у српском језику)“. *Opera Slavica: Slavistické rozhledy*, vol. 31, issue 4, 45–57.
- Ђуровић 2017: Сања Ђуровић. „О питањима проучавања глагола без видског парњака“. *Наш језик*, књ. XXXVIII, 3/4, 39–47.
- Ђуровић, Спасојевић 2014: Сања Ђуровић, Марина Спасојевић. „Још један поглед на видске парњаке у српском језику“. *Зборник Маџице српске за филолојџију и линвистџику*, ЛП/1, 183–197.
- Клајн 2005: Иван Клајн. *Грамаџика српској језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Клајн 2011: Иван Клајн. „Видски парови у лексикографској перспективи“. *Глас САНУ CDXVIII*, Одељење језика и књижевности, 27, 51–84.
- Маслов 1948: Ю. С. Маслов. „Вид и лексическое значение глагола в современном русском литературном языке“. *Известия академии наук СССР*, т. VII, вып. 4, 303–316.
- Петрухина 2009: Е. В. Петрухина. *Русский глагол: катџгорија вида и времени (в конџекстџе современных линвистџических исследований)*. Москва: МАКС Пресс.
- Спасојевић 2015: Марина Спасојевић. *Двојидски глаголи у српском језику*. Докторски рад. Београд: Филолошки факултет.
- Спасојевић 2017: Марина Спасојевић. „Видски портрет глагола *везаџи* у српском језику“. *Наш језик*, XXXVIII, 3/4, 191–200.
- Џолић Јовановић 2017: Александра Џолић Јовановић. „Семантичка структура глагола *држаџи* (*се*) и његове контекстуалне реализације“. *Прилози њроучавању језика*, бр. 48, 161–175.
- Шељакин 2008: М. А. Шељакин. *Катџгорија асџекџуалности русској глагола*. Москва: URSS – Изд-во ЛКИ.

Tijana I. BALEK

THE RELATION BETWEEN THE VERB *DRŽATI (SE)* AND ITS
GRAMMATICAL DERIVATIVES IN THE LIGHT
OF ASPECTUAL CORRELATION

SUMMARY

In contemporary aspectological researches, especially in those within the domain of the category of the aspect of the verb lexemes formalized as a binary category, there are more and more researches oriented to the empirical verification of claims about its non binary nature. This paper also has such orientation, more precisely in the paper on the example of the verb *držati*, its reflexive form *držati se*, and its grammatical derivatives (e.g. *udržati*, *sadržati(va)ti*, *podržati*, *pridržavati (se)*, *pridržati (se)*, *prodržati* etc.; registered in the consulted dictionaries), we try to show that the category of aspect of the verbs is more complex system than the binary one, i.e. that there are a numerous typological grammatical structures by which the category of verbal aspect, which is inherent in each verb, can be formalized.

Key words: aspectual correlativeness, the verb *držati (se)*, verbs without an aspectual counterpart, biaspectual verbs, semantic structure, Serbian language.